

**Metodika Starptautiskās funkcionēšanas nespējas un veselības
klasifikācijas bērnu un jauniešu versijas principu piemērošanai
invaliditātes noteikšanas procesā bērniem līdz 18 gadu vecumam
(neieskaitot)**

IEVADS

Personām līdz 18 gadu vecumam invaliditātes noteikšana šobrīd tiek veikta, balstoties uz 2014.gada 23.decembra Ministru kabineta Nr.805 “Noteikumi par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbības zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību” 4. pielikumā noteiktajiem kritērijiem, kuru pamatā ir veselības stāvokļu un traucējumu saraksts, uz kuru balstoties tiek vērtēta atbilstība invaliditātei, nevērtējot veselības traucējumu izraisītos funkcionēšanas ierobežojumus, kā arī šo funkcionēšanas ierobežojumu smaguma pakāpi (invaliditātes smagumu).

Taču, invaliditātes jēdzienam attīstoties, atzīts, ka invaliditāte (ar to saprotot veselības traucējumu dēļ izveidojušos funkcionēšanas ierobežojumus) rodas, cilvēkam ar funkcionāliem traucējumiem saskaroties ar attieksmes un apkārtējās vides šķēršļiem, kas ierobežo vienlīdzīgas iespējas pilnvērtīgi un efektīvi līdzdarboties sabiedrības dzīvē¹.

Līdz šim invaliditātes noteikšanā bērniem līdz 18 gadu vecumam kā kritērijs ir dominējis un turpina dominēt veselības traucējums un tā izpausmes smagums orgānu sistēmu līmenī. Tieši šī iemesla dēļ rodas pretrunas, novērtējot (izvērtējot) medicīniskās indikācijas invalīda īpašai kopšanai, kuru (medicīnisko indikāciju) kritēriji būtiski mainās personai sasniedzot 18 gadu vecumu: izvērtēšanas procesā bērna atbilstība īpašas kopšanas nepieciešamībai izriet no diagnozes un tās radītajiem veselības traucējumiem, bet, sasniedzot 18 gadu vecumu, izvērtēšanas procesā tiek vērtēti faktiskie funkcionēšanas ierobežojumi. Lai spriestu par bērnu ar invaliditāti vajadzībām, vispirms nepieciešams novērtēt bērna funkcionēšanu: gan kapacitāti, gan ierobežojumus, kā arī to izteiktības pakāpi.

Lai pilnveidotu invaliditātes noteikšanas sistēmu bērniem, 2017.gada sākumā Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisija (turpmāk - komisija) uzsāka Eiropas Sociālā fonda projekta “Bērnu invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveide” Nr.9.1.4.3/16/I/001 (turpmāk – Projekts) īstenošanu. Projekta īstenoto darbību rezultātā tiks sasniegts mērķis – pilnveidota invaliditātes noteikšanas sistēma bērniem ar veselības un funkcionālo spēju traucējumiem

---

¹ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, preambula. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 27 (4219), 17.02.2010.

atbilstoši Starptautiskās funkcionēšanas nespējas un veselības klasifikācijas bērnu un jauniešu versijas (turpmāk – SFK – BJ) principiem, lai sniegtu atbalstu nelabvēlīgā situācijā esošajiem iedzīvotājiem – personām līdz 18 gadiem (neieskaitot) ar invaliditāti un personām līdz 18 gadiem (neieskaitot) ar funkcionēšanas traucējumiem, kuras nosūtītas invaliditātes ekspertīzes veikšanai.

Pielietojot projektā izstrādāto metodiku, funkcionēšana bērniem tiks novērtēta balstoties uz SFK – BJ. Šī Starptautiskās funkcionēšanas, nespējas un veselības klasifikācijas (turpmāk – SFK) versija ir īpaši izstrādāta bērnu un jauniešu funkcionēšanas izvērtēšanai, nodrošinot specifisku saturu un tādu detalizācijas pakāpi, lai vēl pilnīgāk skaidrotu zīdaiņu, bērnu un pusaudžu ķermeņa uzbūvi un funkcijas, aktivitātes, līdzdalību un vides ietekmi uz bērnu. Kā arī vērtējot tieši bērna funkcionēšanu, tiek ievērots Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām noteiktais princips par cieņu pret bērnu ar invaliditāti spēju attīstību un pret bērnu ar invaliditāti tiesībām saglabāt savu identitāti, jo vērtējot bērna spējas un konstatējot ierobežojumus kādās no funkcionēšanas kategorijām, iezīmējas arī tās funkcionēšanas kategorijas, kurās ierobežojumi nav būtiski vai to nav. Savukārt konstatējot ierobežojumus kādās no SFK – BJ funkcionēšanas kategorijām, atbilstošajām institūcijām ir iespēja tālāk plānot bērna funkcionēšanas veicinātājus un sekmēt bērnu ar invaliditāti spēju attīstību.

Projektā tika izstrādāta mūsdienīga, starptautiskajai praksei atbilstoša invaliditātes noteikšanas metodika, kuras konceptuālā pamatsistēma ir balstīta SFK-BJ noteiktajos principos.

Izstrādājot metodiku SFK – BJ principu piemērošanā invaliditātes noteikšanā bērniem, tika analizēta korelācija starp bērna vecumu un slimību. Papildus tam tika izvērtēti bērna vecumposmi, nosakot, ka bērniem līdz sešu gadu vecumam invaliditāte tiktu vērtēta, ņemot vērā bērna veselības stāvokli. Sākot ar septiņu gadu vecumu tiktu izvērtēti veselības traucējumu izraisītie funkcionālie traucējumi un no četrpadsmit gadu vecuma tiktu izvērtēts veselības traucējumu izraisīto funkcionēšanas ierobežojumu smagums.

Veselības traucējumu un funkcionēšanas ierobežojumu izvērtēšanai, projekta gaitā tika izveidoti **Veselības traucējumu novērtēšanas kritēriji** un **Funkcionālo spēju novērtēšanas kritēriji bērniem līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)**, kā arī **bērna funkcionālo spēju novērtējuma anketa bērnam no 7 līdz 13 gadu vecumam un bērnam no 14 līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)**.

Funkcionēšanas ierobežojumu izvērtēšana un funkcionēšanas ierobežojumu smaguma pakāpe būtu pamats ne tikai invaliditātes statusa piešķiršanai, bet arī lēmuma pieņemšanai par invalīda īpašas kopšanas vai asistenta pakalpojuma nepieciešamības noteikšanu.

1. VISPĀRĪGĀ INFORMĀCIJA

FUNKCIONĒŠANAS IEROBEŽOJUMU NOVĒRTĒŠANAS PAMATOJUMS

Starptautiskajās Pasaules Veselības organizācijas (turpmāk – PVO) klasifikācijās veselības stāvokļu (slimību, traucējumu, ievainojumu, utt.) grupējumu pamatā nodrošina SSK (saīsināts Starptautiskās statistiskās slimību un veselības problēmu klasifikācijas nosaukums), kas nodrošina etioloģisko (slimības iemesla vai iedzimtā stāvokļa pamatojums) konstrukciju. Funkcionēšana un nespēja saistībā ar veselības stāvokļiem ir klasificēta SFK. Tāpēc SSK un SFK papildina viena otru, un to lietotāji tiek mudināti izmantot šīs divas PVO starptautisko klasifikāciju kopas locekles kopā. SSK nodrošina slimības, traucējuma vai cita veselības stāvokļa “diagnozi”, un šī informācija tiek bagātināta ar papildu informāciju par funkcionēšanu no SFK. Kopā informācija par diagnozi un funkcionēšanu nodrošina plašāku un daudzpusīgāku skatījumu uz cilvēka vai populācijas veselību, kas var tikt lietota lēmumu pieņemšanas gaitā².

- SFK nodrošina situācijas aprakstu par cilvēka funkcionēšanu un tā ierobežojumiem un kalpo kā ietvars šīs informācijas apkopošanai³.
- SFK klasificē veselības stāvokļus un ar veselību saistītus stāvokļus⁴.
- SFK ar domēnu jeb kategoriju komplekta palīdzību apraksta personas stāvokli. Turklāt šis apraksts vienmēr tiek veidots vides faktoru un individuālo faktoru kontekstā⁵.
- Domēni Aktivitātes un Dalības sadaļā aptver visas dzīves sfēras⁶.

Aktivitāte ir indivīda uzdevuma vai darbības veikums⁷.

Dalība ir indivīda iesaistīšanās dzīves situācijās⁸.

---

² Pasaules Veselības Organizācija. 2003. *Starptautiskā funkcionēšanas, nespējas un veselības klasifikācija: SFK*. Ženēva, 3,4.

³ *Ibid.*, 7.

⁴ *Ibid.*, 8.

⁵ *Ibid.*, 8.

⁶ *Ibid.*, 14.

⁷ Pasaules Veselības Organizācija. 2003. *Starptautiskā funkcionēšanas, nespējas un veselības klasifikācija: SFK*. Ženēva, 10.

⁸ *Ibid.*, 10

Domēni Aktivitātes un Dalības sadaļā tiek kvalificēti ar diviem apzīmētājiem:

- **veiktspēja** (veiktspējas apzīmētājs raksturo, ko indivīds dara savā esošajā vidē) un

- **dotumi** (dotumu apzīmētājs raksturo indivīda spēju veikt uzdevumu vai darbību. Šī sastāvdaļa paredzēta, lai norādītu augstāko iespējamo funkcionēšanas līmeni, ko persona var sasniegt šobrīd šajā domēnā⁹.

Ierobežojumi tiek novērtēti, salīdzinot ar vispārpieņemtiem populācijas standartiem. Standarts vai norma, ar kuru tiek salīdzināti indivīda dotumi vai veiktspēja, ir indivīds bez līdzīga veselības stāvokļa (slimības, traucējuma vai ievainojuma, utt.). Ierobežojumi fiksē neatbilstības starp novēroto un sagaidāmo veiktspēju. Sagaidāmā veiktspēja ir populācijas norma, kas atspoguļo tādu cilvēku pieredzi, kam nav specifiska veselības stāvokļa¹⁰.

Atbilstoši SFK – BJ rokasgrāmatai, funkcionēšanas kategoriju izvērtē šādi:

- Dažus darbības aspektus (piemēram, intelektuālās funkcijas) nevar novērot tieši, bet ir jāsecina, izmantojot standartizētu testēšanu.
- Citiem aspektiem pašnovērtējuma dati var būt visticamākie un nozīmīgākie.
- Dažos gadījumos var būt lietderīgi izmantot vairākus datu avotus savstarpējas validācijas nolūkā¹¹.

Tā kā SFK - BJ tiek lietots arī kā statistikas instruments datu vākšanai un saglabāšanai¹², tad izvērtējot funkcionēšanu izmantojot SFK kategorijas var tikt īstenots arī Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 31.pantā noteiktais mērķis attiecībā uz statistiku un datu vākšanu¹³.

Veicot funkcionālo spēju novērtējumu un nosakot funkcionēšanas ierobežojuma smaguma pakāpi, tiek izvērtēti aktivitātes un dalības sadaļas domēni, kas norādīti Tabulā Nr.1.

⁹ *Ibid.*, 14.

¹⁰ *Ibid.*, 15.

¹¹ World Health Organization. 2013. *A Practical Manual of using the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*. Geneva, 16. [wieved 17.08.2018]. Available from: <http://www.who.int/classifications/drafticfpracticalmanual.pdf>.

¹² *Ibid.*, 5.

¹³ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, 31.p. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 27 (0)4219, 17.02.2010.

Tabula Nr.1

Funkcionēšanas domēni (saskaņā ar SFK-BJ) un to definīcijas

Domēni	(spēja veikt kādu uzdevumu tiek vērtēta atbilstoši vecumam - salīdzinot ar normāli pieņemto attiecīgajā vecuma grupā)	SFK-BJ definīcija
d1	Mācīšanās un zināšanu pielietošana (vērtē spēju mācīties, pielietot iegūtās zināšanas)	Šis domēns ir par mācīšanos, iegūto zināšanu lietošanu, domāšanu, problēmu risināšanu un lēmumu pieņemšanu.
d2	Vispārējie uzdevumi un prasības (vērtē spēju veikt savam vecumam atbilstošus uzdevumus un darbības)	Šis domēns ir par vispārējiem atsevišķu vai daudzējādu uzdevumu veikšanas aspektiem, ierastās kārtības organizēšanu un stresa pārvarēšanu. Šie punkti var tikt lietoti kopā ar daudz specifiskākiem uzdevumiem vai darbībām, lai atpazītu dažādos apstākļos izpildīto uzdevumu būtiskās pazīmes.
d3	Komunikācija (vērtē spēju komunicēt)	Šis domēns ir par vispārējām un specifiskām pazīmēm, sazinoties ar valodas, zīmju un simbolu palīdzību, iekļaujot ziņojumu saņemšanu un veidošanu, uzturot sarunu un lietojot saziņas līdzekļus un tehnikas.
d4	Mobilitāte (vērtē spēju kustēties, mainot ķermeņa stāvokli vai atrašanās vietu)	Šis domēns ir par kustībām, mainot ķermeņa stāvokli vai atrašanās vietu vai pārvietošanu no vienas vietas uz otru, pārnesot, pārvietojot priekšmetus vai manipulējot ar tiem, ejot, skrienot vai kāpjot un lietojot dažādus transportēšanas veidus.

d5	Pašaprūpe (vērtē spēju aprūpēt sevi)	Šis domēns ir par sevis aprūpēšanu, sevis mazgāšanu un noslaucīšanu, rūpēm par savu ķermeni un ķermeņa daļām, ģērbšanos, ēšanu un dzeršanu, kā arī rūpēm par savu veselību.
d6	Mājas dzīve (vērtē spēju veikt mājas soli un ikdienas uzdevumus)	Šis domēns ir par mājas un ikdienas darbību un uzdevumu veikšanu. Mājas dzīves joma ietver dzīves vietas, pārtikas, apģērba sagādāšanu un citas vajadzības, mājsaimniecības lietu tīrīšanu un remontu, rūpes par personīgām lietām un citiem iedzīves priekšmetiem un palīdzību citiem.
d7	Mijiedarbība un attiecības starp personām (vērtē spēju mijiedarboties ar cilvēkiem)	Šis domēns ir par darbībām un uzdevumu veikšanu, kas nepieciešamas pamata un sarežģītās mijiedarbībās ar cilvēkiem (svešiniekiem, draugiem, radniekiem, ģimenes locekļiem un mīļākajiem) kontekstuāli un sociāli atbilstošā veidā.
d8	Galvenās dzīves jomas (vērtē spēju veikt uzdevumus un darbības, kas nepieciešamas, lai iesaistītos izglītības iegūšanā)	Šis domēns ir par uzdevumu un darbību veikšanu, kas nepieciešamas, lai iesaistītos izglītības iegūšanā, darbā un nodarbinātībā un lai vadītu ekonomiskās darbības.
d9	Dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve (vērtē spēju veikt uzdevumus un darbības, kas nepieciešamas, lai integrētos sabiedriskajā dzīvē)	Šis domēns ir par uzdevumu un darbību veikšanu, kas vajadzīgi, lai iesaistītos organizētā sabiedriskajā dzīvē ārpus ģimenes kopienā, sociālās un civilās dzīves jomās.

2. BĒRNA VECUMOSMU ATTĪSTĪBAS ĪPATNĪBAS

Laiks, kad bērniem un jauniešiem attīstās dažādas ķermeņa funkcijas, struktūras un aktivitātes, var būt dažāds, tas saistīts ar individuālām augšanas un attīstības atšķirībām. Taču funkciju, struktūru un aktivitāšu attīstības aizkavēšanās var atspoguļot attīstības aizturi. Tā var izpausties jebkurā jomā (piem., izziņas un runas funkcijās, mobilitātē un komunikācijā). Šo funkciju un aktivitāšu attīstību ietekmē apkārtējās vides fiziskie un psiholoģiskie faktori¹⁴.

SFK-BJ ir PVO izveidota klasifikācija, kas pieder PVO Starptautisko klasifikāciju saimei un balstīta uz SFK konceptuālā pamata. Tā kā citās Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencijās (piemēram, ANO Konvencija "Par bērnu tiesībām", 1989) bērnu un jauniešu vecuma posms ir no dzimšanas līdz 18 gadu vecumam, tad tieši šāds vecuma posms aptver SFK-BJ ietvertās kategorijas: veselības stāvokļu, funkcionēšanas kategorijas un vides faktorus.

Bērības un jaunības periods ir raksturīgs ar strauju augšanu, pārmaiņām cilvēka fiziskajā, sociālajā un psiholoģiskajā attīstībā. SFK-BJ nodrošina kopēju un vispārēju valodu klīniskā, sabiedrības veselības un zinātniskā lietošanā, lai atvieglotu un sekmētu bērnu un jauniešu veselības un nespējas dokumentāciju un novērtēšanu. SFK-BJ tiek lietoti termini, lai atainotu problēmas, kas ietver ķermeņa funkcijas un struktūras, aktivitātes un dalības ierobežojumus, gan zīdaiņiem, gan bērniem, gan pusaudžiem, un būtiskos vides faktorus šais vecumos.

Svarīgi ir dokumentēt zīdaiņa un bērna attīstību ķermeņa struktūru, funkciju un aktivitāšu SFK-BJ kategorijās. Tā kā SFK-BJ norāda funkciju vai aktivitāti, bet nenorāda vecumu, kad tai jāattīstās, tad, izmantojot novērtēšanas instrumentus, iegūtos rezultātus attiecina uz SFK-BJ kategorijām.

Agrīna vecuma bērnu visaptverošai novērtēšanai ir pieejami:

- *Assessment, Evaluation and Programming System for Infants and Children (AEPS)*;
- *Bayley Scales of Infant and Toddler Development – Third Edition*;
- Minhenes funkcionālā skala.

Motorās attīstības novērtēšanai:

---

¹⁴ *International classification of functioning, disability and health : children & youth version : ICF-CY*. (2007). World Health Organization.

- *Gross Motor Function Measure (GMFM)*.

Pašaprūpes novērtēšanai:

- *Pediatric Evaluation of Disability Inventory (PED-I)*.

Intelektuālās attīstības novērtēšanai

- *Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence – Third Edition (WPPSI-III)*;
- *Woodcock-Johnson III Tests of Cognitive Abilities (WJ-III)*.

Pieejami arī citi novērtējumi gan bērna attīstības, gan valodas, gan lasītprasmes un rēķināšanas, gan sīkās motorikas izvērtēšanai. Augstāk minētie instrumenti novērtē gan ķermeņa funkcijas, gan aktivitātes¹⁵.

Šie novērtējumi ir gan procentuāli, gan punktu sistēmās un tos labi var saskaņot ar SFK-BJ piecu funkcionēšanas līmeņu gradāciju.

Bērnu līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot) funkcionēšanas novērtējums dažādos vecuma posmos un funkcionēšanas jomās ir uzdevums, kurā svarīgi ir pārzināt viņu fizioloģisko attīstību, kā arī ņemt vērā iespējamus attīstības traucējumus, tāpēc turpmāk tiks aprakstīti bērna pamata attīstības posmi un tos raksturojošie parametri.

BĒRNA ATTĪSTĪBA - process, kura pamatā ir organismā notiekošās bioloģiskās norises.

Bērna attīstību var iedalīt vairākos periodos - nosacītos mūža posmos, kuros bērnam piemīt raksturīgas anatomiskas un fizioloģiskas īpatnības, katram periodam ir savi fiziskās un garīgās attīstības rādītāji.

Laika posmu līdz bērna dzimšanai sauc par antenatālās attīstības periodu.

Jaundzimušā periods ilgst no dzimšanas līdz 1 mēneša vecumam.

Tas ir laiks, kad bērna organisms piemērojas eksistēšanas apstākļiem ārpus mātes organismā.

Zīdaiņa periods ilgst no 1 mēneša līdz 1 gada vecumam. Zīdaiņa attīstības un sasnieguma prasmes attēlotas Tabulā Nr.2.

¹⁵ Schiariti, V., Klassen, A.F., Cieza, A., Sauve, K., O'Donnell, M., Armstrong, R., Masse, L.C. (2014). Comparing contents of outcome measures in cerebral palsy using the international classification of functioning (IVF-CY): A systematic review. *European Journal of Paediatric Neurology*, 18(1), 1-12. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.ejpn.2013.08.001>

Tabula Nr.2

Zīdaiņu attīstības tabula

Bērnu attīstības un sasniegumu prasmes	mēneši														
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Smaida	X	X													
Gugina		X	X	X											
Kontrolē galvas kustības (<i>pagriešana pa labi, pa kreisi un uz priekšmetu</i>)			X	X	X										
Satver plaukstās priekšmetus				X	X	X									
Apgriežas (no muguras uz vēdera un atpakaļ)					X	X	X	X							
Sēž							X	X	X						
Rāpo								X	X	X					
Iepazīst objektu								X	X	X	X				
Patstāvīgi:										X	X	X	X	X	X
Sāk staigāt ar atbalstu										X	X	X	X		
Sāk stāvēt patstāvīgi											X	X	X	X	
Staigā patstāvīgi												X	X	X	X

Tabulā Nr.2 atspoguļotas bērnu attīstības un sasniegumu prasmes pa attīstības mēnešiem, piemērām, tiek uzskatīts, ka 4 līdz 5 mēnešu laikā spēja apgriezties no vēdera uz muguru un atpakaļ ir normāla, bet, ja bērns ir apguvis šo procesu 6 mēnešos, tas ir arī normāli. Tādēļ tabulas informācija ir jāizmanto kā salīdzināšanas sākumpunkts.

Zīdaiņa periodā ļoti intensīvi palielinās bērna garums un masa. Gada pēdējā ceturksnī bērns sāk staigāt un runāt. Gada beigās tam ir izšķīlušies 8 zobi. Viena gada vecuma bērns izrunā apmēram 10 vienkāršus vārdus.

Mazbērna periods ilgst no 1 līdz 3 gadu vecumam

Šajā periodā bērna organisms intensīvi aug un attīstās. Garums otrajā gadā palielinās par 10 cm, bet trešajā gadā - par 8 cm, vēlāk apmēram 5 cm gadā.

Ķermeņa masa katru gadu palielinās par 2-2,5 kg. Divarpus gadu vecumā bērnam ir visi piena zobi. Bērns šajā vecumā stabili iet, skrien, dejo. Notiek arī pārmaiņas bērna centrālās nervu

sistēmas uzbūvē un darbībā – nosacījuma refleksi veidojas ātri, bet ir nenoturīgi (līdz pat 5 g. vecumam). Trīs gadu veca bērna vārdu krājumā ir 250-300 vārdu.

Sākot ar 3 gadu vecumu, bērnam nepieciešami rotaļu biedri. Bērns šajā vecumā labi rāpjas, uzkāpj/nokāpj pa trepēm pārmaiņus solī, skrien. Spēj uzzīmēt apli, vertikālu un horizontālu līniju ar krītiņu vai zīmuli, kā arī šķir lapas grāmatā. Var arī uzcelt torni no vismaz 6 klucīšiem, pateikt kā viņu sauc un cik viņam gadu, runā 4 vai 5 vārdu teikumus. Runājot lieto vārdus: es, tu, mēs. Bērns spēj atpazīt vismaz 3 krāsas, kā arī var sašķirot 3 ģeometriskas formas. Šajā vecumā bērns izrāda patiku pret pazīstamiem rotaļu biedriem, brīvi pauž pieķeršanos, spēj paust dažādas emocijas. No 3 gadu vecuma bērns spēj uz īsu laiku būt šķirts no vecākiem.

Pirmsskolas periods ilgst no 4 līdz 6 gadu vecumam

Šā perioda beigās bērnam sāk augt pastāvīgie zobi. Kustību koordinācija pilnveidojusies, bērns jau spēj apgūt slēpošanu un slidošanu. Plaukstas muskuļu attīstība un koordinācija ļauj pareizi turēt zīmuli, veikt citas precīzas darbības. Bērns jau spēj neilgu laiku koncentrēt uzmanību. Piecu līdz sešu gadu vecumā bērns pareizi izrunā visas skaņas. Bērnam rodas liela interese par apkārtējo pasauli, interese par citiem bērniem, ir vēlme draudzēties.

Šajā vecumā bērns lec uz vienas kājas, šūpojas šūpolēs, rāpjas, var nostāvēt uz vienas kājas vismaz 10 sekundes, kā arī pēc parauga uzzīmē trīsstūri un citas ģeometriskas figūras un var uzzīmēt cilvēku. Bērns spēj patstāvīgi apģērbties un noģērbties, paēst lietojot karoti, dakšiņu un reizēm arī nazi, kā arī ir apguvis tualetes lietošanas iemaņas. Bērns arī spēj pateikt teikumu, kas sastāv vairāk nekā no 5 vārdiem, prot pastāstīt par savu ģimeni, skaitīt līdz 5, pareizi nosaukt vismaz 4 krāsas, kā arī izprot jēdzienus: lielāks, mazāks vairāk, mazāk un ir izpratne par ikdienišķām lietām (nauda, ēdiens, sadzīvē lietojamās ierīces).

Šajā vecumā bērns jārādina pie darba - tam jā mācā turēt kārtībā savu istabu (piemēram, apliet puķes, palīdzēt mājsaimniecībā, mazgāt leļļu drēbes utt.). Perioda beigās bērna attīstība sasniedz tādu līmeni, ka viņš var iet skolā.

Jaunākais skolas periods ilgst no 7 līdz 11 gadu vecumam

Šajā vecumā bērna garums ik gadu palielinās par 4-5 cm, ķermeņa masa - par 2-3 kg, turpinās skeleta pārkaulošanās process, muskuļu masa un spēks pieaug, tomēr muguras muskuļi vēl ir vāji un nespēj ilgstoši noturēt ķermeni pareizā stāvoklī, tāpēc iespējama nepareizas stājas veidošanās. Bērnam pieaug krūškurvja apjoms (līdz 64 cm), bet elpošana vēl ir sekla un ātra (20-28 elpas vilcieni minūtē; asinsrite, pulss 84-90 sitieni minūtē.), kā arī palielinās sirds apjoms.

Septiņu gadu vecumā bērns prot labi noturēt līdzsvaru, ir ar labi attīstītu acu roku koordināciju, kas ļauj pārzīmēt pēc parauga un norakstīt burtus, kā arī labprāt piedalās grupu/komandu spēlēs. Bērns pazīst burtus, izprot daudzumu, prot skaitīt un skaitļot (rēķināt) vismaz līdz 10, zin nedēļas dienas, kā arī izprot jēdzienus: vakar, šodien, rīt. Bērns arī prot nosaukt visus četrus gadalaikus un raksturot, atšķir labo un kreiso pusi attiecībā pret sevi, plāknē un telpā, kā arī spēj koncentrēt uzmanību viena uzdevuma veikšanai vismaz 10 -15 minūtes. Bērns ir pietiekami patstāvīgs, lai spētu pats apģērbties, aiziet uz tualeti.

Smadzeņu struktūras anatomiskā veidošanās beidzas 8-9 gadu vecumā, bet to funkcionālā attīstība turpinās. Ierosas procesi joprojām ir pārsvarā pār kavēšanas procesiem, tāpēc bērns arvien vēl nespēj ilgstoši koncentrēt uzmanību.

Šajā vecumā bērnam arvien labāk attīstās motorā koordinācija, roka ir gatava rakstīšanai. Bērns arī spēj rakstīt atbilstoši burtnīcas lineatūrai, kā arī bērnam nostiprinās (kļūst automātiskas) lasīšanas un rakstīšanas iemaņas. Bērns apgūst matemātikas prasmes, spēj uztvert un saprast loģiskas sakarības saistībā ar konkrētām situācijām, sāk arvien labāk apzināties sevi un savas spējas, draudzējas ar citiem bērniem un labprāt piedalās komandu spēlēs, kā arī vecākus un skolotājus uzskata par autoritātēm un piedalās pasākumu plānošanā.

Vidējais skolas periods ilgst no 12 līdz 14 gadu vecumam

Šajā periodā notiek it kā lūzums bērna dzīvē. Garums ik gadu palielinās par 4-7,5 cm, ķermeņa masa - par 3-5 kg, strauji aug locekļi un mugurkauls, bet atpaliek krūškurvja augšana – tas rada auguma daļu nesamērību. Bērnam šajā vecumā muskuļi aug lēnāk nekā kauli, tāpēc vērojams kustību neveiklums, kā arī sākas intensīva dzimumdziedzeru darbība, kas ietekmē iekšējo orgānu un smadzeņu darbību, kā arī sekundāro dzimumpazīmju attīstību. Meitenēm sākas menstruācijas, zēniem - pollūcijas. Meitenēm dzimumgatavības periods sākas 1-2 gadus agrāk nekā zēniem. Arī ķermeņa masā un garumā meitenes šajā vecumā apsteidz zēnus. Notiek sirds apjoma strauja palielināšanās. Šim periodam raksturīga asinsspiediena un elpošanas ritma nepastāvība un pastiprināta uzbudināmība.

Šajā vecuma posmā bērns sasniedz briedumu domāšanā, pakāpeniski iemācās analizēt rīcību un tās sekas, attīsta kritisku domāšanu un attieksmi. Bērnam vienaudži un draugi ir ļoti svarīgi. Svarīgas ir emocionālas attiecības ar vecākiem, kā arī sāk veidot ciešas draudzības saites ar vienaudžiem un pieaugušajiem un mācās veidot attiecības ar pretējo dzimumu. Bērns sāk

analizēt savas izjūtas un emocijas, kļūst svarīga iespēja pabūt vienam, kā arī bērns grib kļūt neatkarīgāks no pieaugušajiem un patstāvīgāks.

Vecākais skolas periods ilgst no 15 līdz 18 gadu vecumam

Šis periods sakrīt ar dzimumnobriešanas perioda beigām. Ķermeņa augšanas intensitāte samazinās (meitenēm 15-16, zēniem 17-18 gadu vecumā). 17-18 gadu vecumā visumā beidzas skeleta pārkaulošanās un pieaug muskuļu spēks un masa, kustības kļūst labi koordinētas. Perioda beigās iespējams izpildīt visus spēka, izturības un ātruma vingrinājumus. Nervu sistēmas darbība funkcionāli pilnveidojas, galvas smadzeņu garozas daļa ir pilnīgi attīstīta. Perioda beigās iekšējās sekrēcijas dziedzeru sistēma noregulējas jau kā pieaugušam cilvēkam.

Skolas periodā bērniem raksturīga dziļa interese par sadzīves problēmām, aktivitāte sabiedriskajā darbā, aizraušanās ar fantastiku, piedzīvojumiem, saista riskantas situācijas, spilgtas modes, spraigas sporta nodarbības, kā arī mainās attiecības starp zēniem un meitenēm, pastiprinās interese par seksuāliem jautājumiem.

Bērna attīstības vispārējo gaitu ietekmē arī dažādi sociāli faktori - ģimenes materiālais stāvoklis, garīgās intereses, bērnu apgādātība ar pilnvērtīgu uzturu, higiēniskie apstākļi. Bērna garīgajā attīstībā īpaša nozīme ir tam, cik daudz ar bērnu nodarbojas, vai viņam ir brāļi, māsa, rotaļu biedri. Tomēr bērna attīstība lielā mērā ir saistīta ar katra bērna individuālajām īpatnībām, kas atkarīgas no iedzimtības, dzimuma, tautības. Iedzimtība nosaka iekšējās sekrēcijas dziedzeru sistēmas darbības īpatnības, kas regulē augšanas un attīstības procesu. Katrai tautai ir savas fiziskās attīstības īpatnības, tāpēc fiziskās attīstības vidējos rādītājus jeb fiziskās attīstības standartus izstrādā atsevišķi zēniem un meitenēm, ievērojot vecuma, tautības un dzīves vietas (pilsēta vai lauki) atšķirības.

Ņemot vērā bērnu attīstības posmus, ir saprotams invaliditātes noteikšanai izveidotais bērnu sadalījums pa vecuma grupām, t.i.:

- **no 0 līdz 6 gadu vecumam (ieskaitot)** – jo šajā periodā bērnam ir strauja, dažāda tempa ziņā, gan fiziskā, gan psihiskā attīstība, galvenās funkcionēšanas kategorijas, (spējas) kurās pamatā ir ierobežojumi, smagumu pakāpe vērtējama dinamikā, ņemot vērā, ka katra bērna attīstība ir individuāla, ko pielīdzina vidējām vecuma normām, bet šajā vecumā bērniem nav daudz tādu absolūtu novērtēšanas testu un standarta pārbaudes tabulu, kas palīdzētu izvērtēt fizisko un

psihisko ierobežojumu smagumu, tāpēc šī vecuma bērniem, nosakot invaliditāti, jāvērtē veselības traucējumi.

- **no 7 līdz 14 gadu vecumam (ieskaitot)** – jo šajā periodā visstraujāk turpinās fiziskā augšana, kā arī šajā vecumā ir pilnveidojusies psihiskā attīstība, bērns ir socializējies – uzsācis skolas gaitas un šajā periodā ir jau iespējams vērtēt gan fiziskos gan psihiskos ierobežojumus, respektīvi, galvenās funkcionēšanas kategorijas (spējas), jo ir pieejami standartizēti novērtēšanas testi, tabulas un mērījumi.

- **no 14 līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)** – jo bērns jau patstāvīgi aktīvi integrējas sabiedrībā un šī perioda beigās spēj izpildīt visus spēka, izturības un ātruma vingrinājumus, kas attīstības ziņā jau pielīdzināmi pieaugušai personai. Minētajā vecumposmā galvas smadzeņu garozas daļas ir pilnīgi attīstītas, nervu sistēmas darbība funkcionāli pilnveidojas un šajā periodā jau ir iespējams vērtēt fizisko un psihisko ierobežojumu smagumu, galvenās funkcionēšanas kategorijas (spējas) izmantojot visas pieejamās novērtēšanas skalas, tabulas, testus un mērījumus.

3. BĒRNU LĪDZ 18 GADU VECUMAM (NEIESKAITOT) FUNKCIONĒŠANAS IEROBEŽOJUMU NOVĒRTĒŠANAS PROCESS

Vispārīgie noteikumi

SFK – BJ struktūra nodrošina izpratni par ķermeņa struktūru nesaraujamu mijiedarbību ar funkcijām, aktivitātēm un dalību, kā arī uzsver to nesaraujamo savstarpējo saistību ar vidi. SFK-BJ izveides procesā tika pievienots jauns un paplašināts SFK saturs jomās, kas skar izziņu, valodu, spēli, rīcību un uzvedību dažādos bērna attīstības periodos. Kopumā SFK ir pievienoti 237 kodi, kuri raksturo bērnu dažādos attīstības periodos¹⁶.

Joprojām darbs pie SFK-BJ pilnveides turpinās¹⁷. Bērns attīstās no pilnīgas atkarības no vecākiem zīdaiņa vecumā uz fizisku, sociālu un psiholoģisku briedumu pusaudža vecumā.

Bērnu līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot) funkcionēšanas novērtējums dažādos vecuma posmos un funkcionēšanas jomās ir uzdevums, kurā svarīgi ir pārzināt viņu fizioloģisko attīstību, kā arī ņemt vērā iespējamās attīstības traucējumus. Piemēram, SFK-BJ ķermeņa struktūru līmenī sniegta informācija par galvas smadzeņu strukturālām izmaiņām, kuras savukārt izraisa muskuļu tonusa izmaiņas, bet tās, savukārt, motoro aktivitāšu un bērna dalības ierobežojumus. Apvienojot šo informāciju, tiek nodrošināta holistiska pacienta novērtēšana visās funkcionēšanas jomās.

Izstrādājot metodiku “Metodika Starptautiskās funkcionēšanas nespējas un veselības klasifikācijas bērnu un jauniešu versijas principu piemērošanai invaliditātes noteikšanas procesā bērniem līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)” (turpmāk – metodika), projekta īstenošanas grupa analizēja esošās invaliditātes ekspertīzes procesu un nonāca pie funkcionēšanas izvērtēšanas modeļa, kura ieskats atspoguļots tabulā Nr.3:

¹⁶ *International classification of functioning, disability and health : children & youth version : ICF-CY.* (2007). World Health Organization.

¹⁷ WHO-FIC Network. Retrieved from <https://www.who.int/classifications/network/en/>

Tabula Nr.3

Esošā sistēma	Metodika SFK – BJ principu piemērošana invaliditātes noteikšanā bērniem
<ul style="list-style-type: none"> • Bērniem ar invaliditāti iedalījums grupās netiek noteikts (bērns invalīds) 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērniem ar invaliditāti tiks noteikta funkcionēšanas ierobežojumu smaguma pakāpe no 14 līdz 18 (neieskaitot) gadu vecumam.
<ul style="list-style-type: none"> • Pašlaik vienīgais papildu sadalījums bērniem ar smagu saslimšanas norisi un ļoti izteiktiem funkciju traucējumiem, atbilstoši medicīniskajām indikācijām papildus var tikt noteikta īpašas kopšanas nepieciešamība 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērniem līdz 13 gadu vecumam asistenta pakalpojums attiecināms gadījumos, ja noteikta invalīda īpašas kopšanas nepieciešamība. • Bērniem no 14 gadu vecuma asistenta pakalpojuma noteikšana: <ul style="list-style-type: none"> - komisija asistenta pakalpojuma nepieciešamību nosaka bērniem no 14 gadu vecuma atbilstoši veselības stāvoklim, kas noteikts normatīvajā regulējumā; - Asistenta pakalpojuma nepieciešamību nosaka neatkarīgi no vecuma, ja bērnam noteikts paliatīvās aprūpes pacienta statuss (bērniem ar progresējošām hroniskām slimībām, kuru izārstēšana vairs nav iespējama). • Bērniem līdz 13 gadu vecumam (ieskaitot) izstrādāti kritēriji atzinuma sniegšanai par īpašas kopšanas nepieciešamību atbilstoši veselības traucējumiem. • Bērniem no 14 gadu vecuma līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot) ar ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem nepieciešama īpaša kopšana, ja tai:

	<ul style="list-style-type: none"> - nepieciešama 24 stundu palīdzība vai uzraudzība garīgo spēju ierobežojuma dēļ; - pašaprūpes, mobilitātes un ar mājas dzīvi saistīto darbību novērtējums ir zemāks par 7 punktiem (pašvaldības sociālā dienesta darbinieka izvērtēta anketa).
<ul style="list-style-type: none"> • Pašlaik bērniem no 1,6 gadu vecuma transporta izdevumu kompensēšanu nosaka, ja ir izvērtējami mobilitātes funkcijas traucējumi un citas medicīniskās indikācijas atbilstoši veselības stāvoklim, kas noteikts normatīvajā regulējumā 	<ul style="list-style-type: none"> • Bērniem no 1,6 gadu vecuma transporta izdevumu kompensēšanu nosaka, ja izvērtējami mobilitātes funkcijas traucējumi u.c. medicīniskās indikācijas atbilstoši veselības stāvoklim, kas noteikts normatīvajā regulējumā . • Neatkarīgi no vecuma, ja bērnam noteikts paliatīvās aprūpes pacienta statuss (bērniem ar progresējošām hroniskām slimībām, kuru izārstēšana vairs nav iespējama).

Projekta ietvaros tika veikta izstrādātās metodikas aprobēšana, veicot invaliditātes ekspertīzi bērniem klātienē komisijā.

Invaliditātes ekspertīze bērniem tika veikta:

- ❖ klātienē;
- ❖ pielietojot izstrādāto Bērna funkcionālo spēju novērtējuma anketu (turpmāk – pašnovērtējuma anketa) no 7 gadu vecuma;
- ❖ sadalot bērnus pa vecuma grupām:
  - ✓ 0 līdz 6 gadu vecumam;
  - ✓ 7 līdz 13 gadu vecumam;
  - ✓ 14 līdz 18 (neieskaitot) gadu vecumam

- ❖ veicot bērnu izvērtēšanu no 14 gadu vecuma pēc fiziskās un psihiskās funkcionēšanas ierobežojuma smaguma pakāpes, respektīvi:
  - ✓ bērns bez vai ar viegliem funkcionēšanas ierobežojumiem
  - ✓ bērns ar mēreniem funkcionēšanas ierobežojumiem
  - ✓ bērns ar smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem
  - ✓ bērns ar ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem

Pēc metodikas aprobēšanas tika izvērtēti rezultāti par bērnu līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot) ekspertīzes procesu izmēģinājumuprojekta īstenošanas laikā.

- ❖ Pasākuma ietvaros izmēģinājumuprojekta īstenošanai tika piesaistīti 6 ģimenes ārsti un pediatri no Vidzemes (2), Zemgales (1), Rīgas (1) un Latgales (2)
- ❖ Ģimenes ārsti un pediatri:
  - ✓ piedalījās apmācībā darbam ar metodiku un informatīvajā pasākumā “Invaliditātes noteikšana bērniem – jauns skatījums”
  - ✓ saņēma individuālas konsultācijas
  - ✓ aizpildīja veidlapu – Nosūtījumu uz invaliditātes ekspertīzi
  - ✓ motivēja bērna likumiskos pārstāvjus dalībai izmēģinājumuprojektā
- ❖ Ģimenes ārstu un pediatru veidlapas “Nosūtījums uz Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisiju” kvalitāte bija augsta, jo:
  - ✓ aizpildīti visi veidlapas Nr.088/u punkti (slimības, veselības traucējumu anamnēze, bērna attīstība utt.)
  - ✓ izvērsti ārstu konsultantu slēdzieni, ar funkcionālo ierobežojumu un veselības traucējumu raksturojumu
  - ✓ norādīti izglītības iestādes kavējumi, sniegti raksturojumi
  - ✓ aizpildīts izvērtēšanai ļoti būtisks punkts – Fizikālās/psihiskās izmeklēšanas dati
  - ✓ adekvāts sava pacienta vērtējums (Nosūtīšanas iemesls)
  - ✓ pievienoti attiecīgie, nepieciešamie, ārstu konsultantu dokumenti, ar vērtējumu dinamikā.

Izmēģinājumu projekta būtiskākie secinājumi:

- ❖ Izvērtējot veselības traucējumus un funkcionēšanas ierobežojumus, pirmreizējiem klientiem ir būtiska ģimenes ārsta vai ārstējošā ārsta, kas sagatavo nosūtījumu, izpratne par ekspertīzes procesu.
- ❖ Atkārtotas ekspertīzes veikšanā būtiskāks ir ārsta speciālista vērtējums dinamikā.
- ❖ Veicot ekspertīzi bērniem vecumā no 0 līdz 6 gadiem, atšķirībā no esošās sistēmas pielietojuma, bija nozīme personas klātbūtnei, nosakot īpašās kopšanas un transporta palīdzības noteikšanas nepieciešamību.
- ❖ Veicot ekspertīzi bērniem vecumā no 7 līdz 13 gadiem, būtiski bija pielietot pašnovērtējuma anketu, kas palīdzēja vērtēšanā, ja bērnam bija kombinēta slimība, kas izraisījusi dažādas smaguma pakāpes funkcionēšanas ierobežojumus atšķirīgās funkcionēšanas kategorijās (piem., Posthemorāģiska hidrocefālija pēc ventrikuloperitoneālas šuntēšanas) ar redzes (viegliem) un mobilitātes (mēreniem), psihiskiem (viegliem) fiziskās funkcionēšanas ierobežojumiem
- ❖ Veicot ekspertīzi bērniem vecumā no 14 līdz 18 (neiesk.) gadiem, būtiski bija gan anketēšana, gan klātbūtne (vecāku un paša klienta viedoklis, problēmas), jo vērtējuma salīdzināšanai bija nozīme veselības traucējumu un funkcionēšanas ierobežojuma smaguma pakāpes izvērtēšanā.

Šī brīža normatīvais regulējums definē invaliditāti kā ilgstošu vai nepārejošu ļoti smagas, smagas vai mērenas pakāpes funkcionēšanas ierobežojumu, kas ietekmē personas garīgās vai fiziskās spējas, darbības, pašaprūpi un iekļaušanos sabiedrībā. Savukārt, funkcionēšanas ierobežojums ir slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisīts fizisks vai garīgs (organisma spēju; apmācības, komunikācijas, orientācijas, pārvietošanās, pašaprūpes spēju; savas uzvedības, aktivitāšu, līdzdalības kontrolēšanas spēju) traucējums.

Komisijas ārsts eksperts izvērtē slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisītos funkcionēšanas ierobežojumus un to pakāpi. Līdz ar to, veicot invaliditātes ekspertīzi (turpmāk – ekspertīze), tiek vērtēts ne tikai bērna veselības stāvoklis un tā smagums, bet arī slimības (vai traumas vai iedzimta defekta) izraisītos funkcionēšanas spēju ierobežojumus, jo pie vienas un tās pašas

diagnozes, ņemot vērā slimības izpausmi un smaguma pakāpi, var būt dažādi funkcionēšanas ierobežojumi.

Pilnveidojot invaliditātes noteikšanas sistēmu bērniem līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot) tā tika balstīta uz kārtību, kāda noteikta 2014.gada 23.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.805 “Noteikumi par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbības zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību”. Ņemot vērā, ka bērnu novērtēšanas process ir atšķirīgs no pieaugušo novērtēšanas procesa, tika atbilstoši mainīti kārtības punkti, pielāgojot to bērnu ekspertīzes procesam:

1. Invaliditātes ekspertīzi veic bērnam ar fiziskās vai garīgās veselības traucējumiem, kuru dēļ tas nepārtraukti ārstējies vismaz sešus mēnešus pirms iesnieguma iesniegšanas dienas komisijā, tam ir radušies vai var uzskatīt, ka ir radušies stabili funkcionēšanas ierobežojumi un to apliecina medicīniskie dokumenti.

2. Invaliditātes ekspertīzi var veikt pirms 1.punktā minētā termiņa, ja bērnam veselības traucējumi ir smagi un ar nelabvēlīgu prognozi vai ir radušies stabili funkcionēšanas ierobežojumi.

3. Bērna, kuram noteikta invaliditāte, likumiskajam pārstāvim ir tiesības lūgt atkārtotu invaliditātes ekspertīzi jebkurā laikā, ja:

3.1. nepieciešams izvērtēt medicīniskās indikācijas atzinuma sniegšanai vieglā automobiļa speciālai pielāgošanai un pabalsta saņemšanai transporta izdevumu kompensēšanai nepieciešamības noteikšanai vai invalīda īpašas kopšanas nepieciešamības noteikšanai;

3.2. bērna veselības stāvoklis bērniem no 14 gadu vecuma ir būtiski pasliktinājies un tā radītais funkcionēšanas ierobežojums ir uzskatāms par stabilu.

4. Invaliditātes ekspertīzi veic komisijas ārsts eksperts bez personas klātbūtnes.

5. Ja komisijas rīcībā nav pietiekamas informācijas vai tā ir pretrunīga, bērna veselības traucējumu un funkcionēšanas ierobežojumu novērtēšanu veic bērnam klātbūtnē, saskaņojot ar bērna likumisko pārstāvi novērtēšanas laiku un vietu.

6. Lai veiktu invaliditātes ekspertīzi bērnam, bērna likumiskais pārstāvis iesniedz komisijā:

6.1. iesniegumu (*1. pielikums*), kurā norāda datus par bērnu (vārds, uzvārds, personas kods, dzīvesvietas adrese, valstspiederības veids, ziņas par Latvijā saņemto uzturēšanās dokumentu (ja attiecināms)) un par iesniedzēju - likumisko pārstāvi - (vārds, uzvārds, personas kods, pārstāvības veidu), saziņas veidu un vēlamo lēmuma saņemšanas veidu. Dokumentus, kas apliecina likumiskā pārstāvja statusu, minēti metodiskajos ieteikumos par iesnieguma aizpildīšanu;

6.2. nosūtījumu uz komisiju (veidlapa Nr. 088/u "Nosūtījums uz Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisiju"). Nosūtījuma kvalitatīvai aizpildīšanai ieteicams izmantot metodiskos ieteikumus Nosūtījuma uz komisiju aizpildīšanai;

6.3. pašnovērtējuma anketu:

6.3.1. ja ekspertīze veicama bērnam no 7 līdz 13 gadu vecumam (*2. pielikums*);

6.3.2. ja ekspertīze veicama bērnam no 14 līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)
(*3. pielikums*);

6.4. citus dokumentus, ja ārsts vai pati persona uzskata, ka tie ir nepieciešami ekspertīzei, piemēram, bērnodārza/skolas raksturojums, psihologa atzinums u.c.

7. Ja, veicot invaliditātes ekspertīzi, komisijai ir nepieciešama papildu informācija par bērnu, komisija šīs ziņas iegūst vienotajā veselības nozares informācijas sistēmā, pieprasa tās no bērna likumiskā pārstāvja, bērna ārsta, izglītības iestādes, valsts vai pašvaldību institūcijas.

8. Ja nepieciešams bērna ikdienā veicamo darbību un vides novērtējums, pēc komisijas pieprasījuma to aizpilda pašvaldības sociālā dienesta sociālais darbinieks vai pašvaldības sociālā dienesta ergoterapeits (tikai gadījumos, ja nepieciešams izvērtēt kritērijus atzinuma sniegšanai par bērna invalīda īpašas kopšanas nepieciešamību bērnam no 14 gadu vecuma);

9. Veicot invaliditātes ekspertīzi, ārsts eksperts:

9.1. izvērtē iesniegtos dokumentus;

9.2. novērtē:

9.2.1. bērna līdz 6 gadu vecumam (ieskaitot) veselības traucējumus saskaņā ar metodikas *4. pielikumu*;

9.2.2. bērna no 7 līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot) veselības traucējumus saskaņā ar metodikas *4. pielikumu* un funkcionēšanas ierobežojumus saskaņā ar metodikas *5. pielikumu*;

9.2.3. pārbauda bērna ikdienā veicamo darbību un vides novērtējuma anketu (*6.pielikums*), ja komisija tādu ir pieprasījusi, un neskaidrību vai pretrunu gadījumā pieprasa papildu informāciju pašvaldības sociālā dienesta sociālajam darbiniekam vai pašvaldības sociālā dienesta ergoterapeitam.

10. Ārsts eksperts ieraksta bērna veselības traucējumu un funkcionēšanas ierobežojumu novērtējumu un secinājumus ekspertīzes aktā (*7.pielikums*) komisijas Invaliditātes informācijas sistēmā.

EKSPERTĪZES PROCESS BĒRNIEM NO 0 LĪDZ 6 GADU VECUMAM (IESKAITOT)

11. Ārsts eksperts novērtē bērna līdz 6 gadu vecumam (ieskaitot) veselības traucējumus saskaņā ar Veselības traucējumu novērtēšanas kritērijiem (*4.pielikums*) balstoties uz veidlapā nr.088/u “Nosūtījumā uz Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju” un citos medicīniskajos dokumentos (ja tos iesniedzis bērna likumiskais pārstāvis vai pieprasījusi komisija) atspoguļoto informāciju, kā arī pamatojoties uz informāciju, kas gūta izmeklējot bērnu klātienē.

12. Ārsts eksperts izvērtē bērna veselības traucējumu raksturīgākos simptomus un pazīmes, ārstēšanas un rehabilitācijas rezultātus, svarīgāko analīžu un citu izmeklējumu datus, pēc iespējas balstoties uz klīniskajām vadlīnijām, metodiskajiem norādījumiem, medicīniskajām rokasgrāmatām, klīnisko ekspertu ieteikumiem un citiem profesionālajiem ziņu avotiem. Ārsts eksperts novērtē diagnozes un veselības stāvokļus kontekstā ar to radītajiem funkcionēšanas ierobežojumiem, kā arī stāvokļa prognozi, ņemot vērā medicīniskās rehabilitācijas iespējas.

13. Atbilstību (vai neatbilstību) bērna invalīda statusam novērtē saskaņā ar šīs metodikas tabulā Nr.4 norādītajām vadlīnijām.

Tabula Nr.4

**Veselības traucējumu izvērtēšanas vadlīnijas bērniem līdz 6 gadu vecumam
(ieskaitot)**

Ārsts eksperts:	Veselības traucējumi (to vērtēšana)	Lēmums
1. Novērtē veselības traucējumu smaguma pakāpi (simptomi, fizikālās izmeklēšanas dati, laboratoriski instrumentālās izmeklēšanas dati)	Ja ir veselības traucējumi	- atbilst invaliditātei, ja veselības traucējumu smaguma pakāpe ir vismaz mērena.
	Ja slimība noris ar paasinājumiem vai lēkmēm (Slimība noris ar paasinājumiem, ja to laikā simptomi būtiski pastiprinās ilgāk par 2 dienām, ir nepieciešama ārsta konsultācija (pasliktinās fizikālās/psiholoģiskās izmeklēšanas un /vai laboratoriskās izmeklēšanas dati) un mērķtiecīga ārstēšana (ārstēšanas korekcija), kuras ilgums objektīvi izriet no paasinājuma būtības. Slimība noris ar lēkmēm, ja to laikā būtiska simptomu pastiprināšanās ilgst līdz 2 dienām.)	- nosakot veselības traucējuma smaguma pakāpi slimības, kas noris ar paasinājumiem gadījumā, ņem vērā paasinājumu kopējo ilgumu. Par nozīmīgiem uzskatāmi paasinājumi, kuru kopējais ilgums pārsniedz 4mēnešus pēdējo 12 mēnešu laikā; - nosakot veselības traucējumu smaguma pakāpi slimības, kas noris ar lēkmēm gadījumā, ņem vērā lēkmju veidu (pāriet pašas no sevis; kupē saviem spēkiem; nepieciešama ārsta palīdzība), pēclēkmes perioda simptomus un lēkmju biežumu pēdējo 12 mēnešu laikā.

EKSPERTĪZES PROCESS BĒRNIEM NO 7 LĪDZ 13 GADU VECUMAM (IESKAITOT)

14. Ārsts eksperts novērtē bērna no 7 līdz 13 gadu vecumam (ieskaitot) veselības traucējumu izraisītos funkcionēšanas ierobežojumus.

15. Veselības traucējumus novērtē saskaņā ar Veselības traucējumu novērtēšanas kritērijiem (*4.pielikums*) balstoties uz veidlapā nr.088/u “Nosūtījumā uz Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju” un citos medicīniskajos dokumentos (ja tos iesniedzis bērna likumiskais pārstāvis vai pieprasījusi komisija) atspoguļoto informāciju, kā arī pamatojoties uz informāciju, kas gūta izmeklējot klientu klātienē.

16. Ārsts eksperts izvērtē bērna veselības traucējumus raksturīgākos simptomus un pazīmes, ārstēšanas un rehabilitācijas rezultātus, svarīgāko analīžu un citu izmeklējumu datus, pēc iespējas balstoties uz klīniskajām vadlīnijām, metodiskajiem norādījumiem, medicīniskajām rokasgrāmatām, klīnisko ekspertu ieteikumiem un citiem profesionālajiem ziņu avotiem. Ārsts eksperts novērtē diagnozes un veselības stāvokļus kontekstā ar to radītajiem funkcionēšanas ierobežojumiem, kā arī stāvokļa prognozi, ņemot vērā medicīniskās rehabilitācijas iespējas.

17. Funkcionēšanas ierobežojumus novērtē saskaņā ar Funkcionēšanas ierobežojumu novērtēšanas kritērijiem (*5.pielikums*) ņemot vērā funkcionēšanas ierobežojumu izvērtēšanas vadlīnijas (tabula Nr.5).

18. Ārsts eksperts attiecīgo funkcionēšanas kategoriju vērtē tad, ja tā korelē ar diagnozi, tas ir, no tās izriet vai var izrietēt.

19. Bērna invalīda statusu nosaka, ja veselības traucējumu izraisītie funkcionēšanas ierobežojumi, saskaņā ar funkcionēšanas ierobežojuma novērtēšanas kritērijiem, ir vismaz mēreni vienā no sekojošiem SFK-BJ domēniem:

- mācīšanās un zināšanu pielietošana;
- vispārējie uzdevumi un prasības;

- komunikācija;
- mobilitāte;
- pašaprūpe;
- mājas dzīve;
- mijiedarbība un attiecības starp personām;
- galvenās dzīves jomas;
- dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve.

20. Bērns neatbilst invaliditātes statusam, ja veselības traucējumu izraisītie funkcionēšanas ierobežojumi nerada būtiskas problēmas funkcionēt – bērnam ir ne smagāks kā viegls funkcionēšanas ierobežojums vienā vai vairākos sekojošos SFK-BJ domēnos:

- mācīšanās un zināšanu pielietošana;
- vispārējie uzdevumi un prasības;
- komunikācija;
- mobilitāte;
- pašaprūpe;
- mājas dzīve;
- mijiedarbība un attiecības starp personām;
- galvenās dzīves jomas;
- dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve.

EKSPERTĪZES PROCESS BĒRNIEM NO 14 LĪDZ 18 GADU VECUMAM (NEIESKAITOT)

21. Ārsts eksperts novērtē bērna no 14 līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot) veselības traucējumu izraisītos funkcionēšanas ierobežojumus.

22. Veselības traucējumus novērtē saskaņā ar Veselības traucējumu novērtēšanas kritērijiem (4.pielikums) balstoties uz veidlapā nr.088/u “Nosūtījumā uz Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju” un citos medicīniskajos dokumentos (ja tos iesniedzis bērna likumiskais pārstāvis vai pieprasījusi komisija) atspoguļoto informāciju, kā arī pamatojoties uz informāciju, kas gūta izmeklējot klientu klātienē.

23. Ārsts eksperts izvērtē bērna veselības traucējumus raksturīgākos simptomus un pazīmes, ārstēšanas un rehabilitācijas rezultātus, svarīgāko analīžu un citu izmeklējumu datus, pēc iespējas balstoties uz klīniskajām vadlīnijām, metodiskajiem norādījumiem, medicīniskajām rokasgrāmatām, klīnisko ekspertu ieteikumiem un citiem profesionālajiem ziņu avotiem. Ārsts eksperts novērtē diagnozes un veselības stāvokļus kontekstā ar to radītajiem funkcionēšanas ierobežojumiem, kā arī stāvokļa prognozi, ņemot vērā medicīniskās rehabilitācijas iespējas.

24. Funkcionēšanas ierobežojumus novērtē saskaņā ar Funkcionēšanas ierobežojumu novērtēšanas kritērijiem (5.pielikums), ņemot vērā funkcionēšanas ierobežojumu izvērtēšanas vadlīnijas (tabula Nr.5).

Piezīme. Praktiskajam darbam ieteikts izmantot SFK aktivitātes un dalību kategoriju pārbaudes protokola veidlapu – tabula Nr.6.

25. Ārsts eksperts attiecīgo funkcionēšanas kategoriju vērtē tad, ja tā korelē ar diagnozi, tas ir, no tās izriet vai var izrietēt.

26. Bērnam tiek noteikts statuss:

26.1. bērns ar mēreniem funkcionēšanas ierobežojumiem.

Noteikšanas kritēriji: esošs viegls funkcionēšanas līmenis vienā vai vairākos domēnos un mērens funkcionēšanas ierobežojums vienā vai vairākos sekojošos SFK - BJ domēnos:

- mācīšanās un zināšanu pielietošana;
- vispārējie uzdevumi un prasības;
- komunikācija;
- mobilitāte;
- pašaprūpe;
- mājas dzīve;
- mijiedarbība un attiecības starp personām;
- galvenās dzīves jomas;
- dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve.

26.2. bērns ar smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem.

Noteikšanas kritēriji: esošs mērens funkcionēšanas līmenis vienā vai vairākos domēnos un smags funkcionēšanas ierobežojums vienā vai vairākos sekojošos SFK - BJ domēnos:

- mācīšanās un zināšanu pielietošana;
- vispārējie uzdevumi un prasības;
- komunikācija;
- mobilitāte;
- pašaprūpe;
- mājas dzīve;
- mijiedarbība un attiecības starp personām;

- galvenās dzīves jomas;
- dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve.

26.3. bērns ar ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem.

Noteikšanas kritēriji: esošs smags funkcionēšanas līmenis vienā vai vairākos domēnos un ļoti smags funkcionēšanas ierobežojums vienā vai vairākos SFK – BJ sekojošos domēnos:

- mācīšanās un zināšanu pielietošana;
- vispārējie uzdevumi un prasības;
- komunikācija;
- mobilitāte;
- pašaprūpe;
- mājas dzīve;
- mijiedarbība un attiecības starp personām;
- galvenās dzīves jomas;
- dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve.

27. Bērns neatbilst invaliditātes statusam, ja veselības traucējumu izraisītie funkcionēšanas ierobežojumi nerada būtiskas problēmas funkcionēt – bērnam ir ne smagāks kā viegls funkcionēšanas ierobežojums vienā vai vairākos sekojošos SFK - BJ domēnos:

- mācīšanās un zināšanu pielietošana;
- vispārējie uzdevumi un prasības;
- komunikācija;
- mobilitāte;
- pašaprūpe;

- mājas dzīve;
- mijiedarbība un attiecības starp personām;
- galvenās dzīves jomas;
- dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve.

28. Veicot spēju novērtējumu funkcionēšanas kategorijās un nosakot funkcionēšanas ierobežojuma pakāpi (ierobežojuma nav, viegla, mērena, smaga, ļoti smaga), ārsts eksperts ņem vērā funkcionēšanas kategorijas ierobežojuma izteiktību, veikšanas kvalitāti, tempu, patērēto enerģiju un sasniegto rezultātu. Grūtības veikt kādu aktivitātes un dalības kategoriju var būt:

28.1. ļoti smagas, ja bērns praktiski nav spējīgs veikt darbību, ir nepieciešamība pēc pastāvīgas palīdzības vai uzraudzības;

28.2. smagas, ja bērns darbību var veikt patstāvīgi, bet ar lielām grūtībām, var būt nepieciešama epizodiska palīdzība vai uzraudzība;

28.3. mērenas, ja bērns darbību var veikt patstāvīgi, bet būtiski lēnākā tempā, vai ar lielāku piepūli, vai sliktākā kvalitātē, salīdzinot ar normāli pieņemto attiecīgajā vecumā;

28.4. vieglas, ja bērns darbību veic bez būtiskiem ierobežojumiem.

Tabula Nr.5

Funkcionēšanas ierobežojumu izvērtēšanas vadlīnijas*

SFK kategorijas kods	SFK kategorija	SFK kategorijas definīcija
d 1 Mācīšanās un zināšanu lietojums		
Šis domēns ir par mācīšanos, iegūto zināšanu lietošanu, domāšanu, problēmu risināšanu un lēmumu pieņemšanu.		
d110	Skatīšanās	Redzes sajūtu izmantošana ar mērķi izprast vizuālo stimulus, piemēram, vērot sporta notikumus vai bērnu spēlēšanos.
d115	Klausīšanās	Dzirdes sajūtu izmantošana ar mērķi izprast dzirdes stimulus, piemēram, klausīties radio, mūziku vai lekciju.
d140	Mācīšanās lasīt	Spēju attīstība veikli un pareizi lasīt rakstītu materiālu (ieskaitot Braila rakstā rakstīto), piemēram, burtu un alfabētu pazīšana, vārdu izteikšana pareizā izrunā, vārdu un frāžu saprašana.

d145	Mācīšanās rakstīt	Spēju attīstība veidot simbolus, kas attēlo skaņas, vārdus vai teikumus, ar mērķi nodot to jēgu (ieskaitot Braila rakstā), piemēram, labā pareizrakstībā un lietojot pareizu gramatiku.
d150	Mācīšanās rēķināt	Spēju attīstība manipulēt ar skaitļiem un veikt vienkāršas vai sarežģītas matemātiskas darbības, piemēram, lietot matemātiskās zīmes saskaitīšanai un atņemšanai un pareizas matemātiskās darbības problēmas risinājumā.
<p>d2 Vispārējie uzdevumi un vajadzības Šis domēns ir par vispārējiem atsevišķu vai daudzējādu uzdevumu veikšanas aspektiem, ierastās kārtības organizēšanu un stresa pārvarēšanu. Šie punkti var tikt lietoti kopā ar daudz specifiskākiem uzdevumiem vai darbībām, lai atpazītu dažādos apstākļos izpildīto uzdevumu būtiskās pazīmes.</p>		
d210	Atsevišķa uzdevuma izpilde	Vienkāršu vai sarežģītu un koordinētu darbību izpilde, kas saistīta ar garīgās un fiziskās atsevišķa uzdevuma komponentēm, piemēram, uzdevuma veikšanas uzsākšana, laika, telpas un materiālu organizēšana uzdevuma izpildei, uzdevuma izpildes temps, izpildes process, pabeigšana un neatkāpšanās no mērķa.
d220	Daudzējādu uzdevumu izpilde	Secīga un vienlaicīga, vienkāršu vai sarežģītu un koordinētu darbību izpilde, kas ir multipla, integrētu un sarežģītu uzdevumu komponente.
<p>d3 Komunikācija Šis domēns ir par vispārējām un specifiskām pazīmēm, sazinoties ar valodas, zīmju un simbolu palīdzību, iekļaujot ziņojumu saņemšanu un veidošanu, uzturot sarunu un lietojot saziņas līdzekļus un tehnikas.</p>		
d310	Mutisku ziņojumu uztvere komunikācijas laikā	Burtiskās un nojaušamās nozīmes saprašana runātas valodas komunikācijā, piemēram, saprast, vai apgalvojums ir fakts vai sarunvalodas izteiciens.
d315	Neverbālu ziņojumu uztvere komunikācijas laikā	Burtiskās un nojaušamās nozīmes saprašana komunikācijā, kas izteikta žestu, simbolu un zīmējumu veidā, piemēram, izprotot, ka bērns ir noguris, ja viņš berzē acis, vai to, ka trauksmes zvana skanēšana nozīmē ugunsgrēku.
d330	Runāšana	Vārdu, teikumu un garāku fragmentu producēšana runas valodas ziņojumos burtiskā un nojaušamā nozīmē, piemēram, mutisks fakta izklāsts vai stāsta stāstīšana.
d335	Neverbāla ziņojuma veidošana	Ziņojumu izteikšana, lietojot žestus, simbolus un zīmējumus, piemēram, ar galvas kratīšanu paužot noraidījumu vai zīmējot zīmējumu vai diagrammu, lai izteiktu faktu vai sarežģītu ideju.
d350	Saruna	Domu un ideju savstarpēja apmaiņas uzsākšana, uzturēšana un pabeigšana, kas tiek veikta ar runas, rakstu, zīmju vai citas valodas formas palīdzību, ar vienu vai vairākiem cilvēkiem, pazīstamiem vai svešiniekiem, oficiālos vai nejaunos apstākļos.

d4 Mobilitāte		
Šis domēns ir par kustībām, mainot ķermeņa stāvokli vai atrašanās vietu vai pārvietošanu no vienas vietas uz otru, pārnesot, pārvietojot priekšmetus vai manipulējot ar tiem, ejot, skrienot vai kāpjot un lietojot dažādus transportēšanas veidus.		
d430	Priekšmetu pacelšana un pārņemšana	Priekšmeta pacelšana vai kaut kā pārvietošana no vienas vietas uz otru, piemēram, paceļot krūzīti vai pārnesot bērnu no vienas istabas uz otru.
d440	Precīzu plaukstu kustību izmantošana	Koordinētu darbību veikšana, lai turētu plaukstā priekšmetu, paceltu, manipulētu un palaistu to vaļā, lietojot plaukstu, pirkstus un īkšķi, piemēram, lai paceltu no galda monētu, uzgrieztu telefona numuru vai pagrieztu rokturi.
d450	Staigāšana	Pārvietošanās pa virsmu kājām, soli pa solim, tādā veidā, ka viena pēda vienmēr ir pie zemes, piemēram, staigājot, pastaigājoties, ejot uz priekšu, kāpjoties atpakaļ vai ejot sāniski.
d465	Pārvietošanās, izmantojot aprīkojumu	Visa ķermeņa pārvietošana no vietas uz vietu, pa jebkuru virsmu vai telpu, lietojot speciālas ierīces, kas paredzētas, lai atvieglotu pārvietošanos vai radītu citas pārvietošanās iespējas, piemēram, ar slidām, slēpēm vai ar elpošanas aparātu, vai pārvietošanās pa ielu braucamkrēslā vai ar staigāšanas palīgierīci.
d470	Transportlīdzekļa izmantošana pasažiera lomā	Transportlīdzekļa izmantošana, lai pārvietotos pasažiera lomā, piemēram, braucot ar mašīnu vai autobusu, rikšu, maršruta taksometru, transporta līdzekli, kuru velk iejūgts dzīvnieks, ar privātu vai sabiedrisko taksometru, autobusu, vilcienu, tramvaju, metro, kuģi vai lidmašīnu.
d475	Transportlīdzekļa vadīšana	Kontrolēt un vadīt transportlīdzekli vai dzīvnieku, kas to velk uz priekšu, ceļojot paša noteiktā virzienā vai izmantojot jebkuru paša rīcībā esošu transportlīdzekli, piemēram, automašīnu, velosipēdu, laivu vai dzīvnieka spēka darbinātu transportlīdzekli.
d5 Pašaprūpe		
Šis domēns ir par sevis aprūpēšanu, sevis mazgāšanu un noslaucīšanu, rūpēm par savu ķermeni un ķermeņa daļām, ģērbšanos, ēšanu un dzeršanu, kā arī rūpēm par savu veselību.		
d510	Mazgāšanās	Visa ķermeņa vai ķermeņa daļu mazgāšana un noslaucīšana, lietojot ūdeni un atbilstošus tīrīšanas un noslaucīšanās materiālus un metodes, piemēram, mazgāšanās vannā, dušā, plaukstu, pēdu, sejas un matu mazgāšana un noslaucīšana ar dvieli.
d520	Ķermeņa daļu aprūpe	Rūpēšanās par tām ķermeņa daļām, kurām ir nepieciešama lielāka aprūpe nekā tikai nomazgāšana un noslaucīšana, piemēram, par ādu, seju, zobiem, galvas matu daļu, nagiem un dzimumorgāniem.

d530	Tualetes izmantošana	Cilvēka izdalījumu (menstruācijas, urinācija, defekācija) izvadīšanas plānošana un veikšana, un sevis sakopšana pēc tam.
d540	Ģērbšanās	Koordinētu darbību un uzdevumu veikšana noteiktā secībā uzvelkot un novelkot drēbes un apavus atbilstoši klimatiskajiem apstākļiem un sociālajiem nosacījumiem, piemēram, krekla, svārku, blūzes, bikšu, apakšveļas, sari, kimono, kaklasaites, cepures, cimdu, mēteļa, kurpju, zābaku, sandaļu un rītakurpju uzvilšana, sakārtošana un novilkšana.
d550	Ēšana	Koordinētu uzdevumu un darbību veikšana, ēdot pasniegto ēdienu, pieliekot to pie mutes un apēdot to kulturāli pieņemamā veidā, sagriežot vai salaužot ēdienu gabalos, atverot pudeles un konservu kārbas, galda piederumu izmantošana, maltītes uzņemšana, maltītes uzņemšana dzīrēs vai viesībās.
d560	Dzeršana	Dzēriena glāzes satveršana, tās pielikšana pie mutes un izdzeršana kulturāli pieņemamā veidā, šķidrumu sajaukšana, maisīšana un izliešana dzeršanai, pudeļu un kārbu atvēršana, dzeršana caur salmiņu vai tekoša ūdens dzeršana, piemēram, no krāna vai avota, barošana ar krūti.
d570	Rūpes par savu veselību	Fiziskā komforta, veselības un fiziskās un garīgās labklājības nodrošināšana, piemēram, līdzsvarota uztura un atbilstošas fiziskās aktivitātes uzturēšana, siltuma vai vēsuma saglabāšana, izvairīšanās no kaitējuma veselībai, droša sekss nosacījumu ievērošana, iekļaujot prezervatīvu lietošanu, imunizācijas veikšana un regulāras medicīniskās pārbaudes.
d6 Mājas dzīve		
Šis domēns ir par mājas un ikdienas darbību un uzdevumu veikšanu. Mājas dzīves joma ietver dzīves vietas, pārtikas, apģērba sagādāšanu un citas vajadzības, mājsaimniecības lietu tīrīšanu un remontu, rūpes par personīgām lietām un citiem iedzīves priekšmetiem un palīdzību citiem.		
d620	Preču un pakalpojumu iegāde	Visu preču un pakalpojumu, kas nepieciešami mājas dzīvē, atlasīšana, iegādāšanās un transportēšana, piemēram, pārtikas, dzeramā, apģērba, tīrīšanas līdzekļus, degvielas, mājsaimniecības preču, galda piederumu, virtuves piederumu, iedzīves priekšmetu un darba rīku atlase, iegāde, transportēšana un uzkrāšana; komunālo pakalpojumu un citu mājsaimniecības pakalpojumu nodrošināšana.
d630	Ēdiena gatavošana	Vienkāršu un sarežģītu ēdienu plānošana, organizēšana, gatavošana un pasniegšana sev un citiem, piemēram, ēdienkartes sastādīšana, vajadzīgo produktu un dzērienu atlase, sastāvdaļu sajaukšana ēdiena pagatavošanai, karsto

		ēdienu gatavošana uz pavarda, auksto ēdienu un dzērienu pagatavošana, un ēdiena likšana galdā.
d640	Mājas veikšana soļa	Mājokļa pārvaldīšana, veicot mājas tīrīšanu, mazgājot drēbes, lietojot mājāsaimniecības priekšmetus, uzglabājot pārtiku un atbrīvojoties no atkritumiem, piemēram, galda, sienu un citu virsmu slaucīšana, beršana un mazgāšana; mājāsaimniecības atkritumu savākšana un izmešana; istabu, sienas skapju un atvilkņu uzkopšana; drēbju savākšana, mazgāšana, žāvēšana, salocīšana un gludināšana; apavu tīrīšana; slotu, sūkļu un putekļu sūcēju lietošana; veļas mašīnu, žāvētāju un gludekļu lietošana.
d660	Palīdzība citiem	Palīdzība ģimenes locekļiem un citiem mācībās, komunikācijā, pašaprūpē, veicot pārvietošanos mājas robežās un ārpus tās; ieinteresētība par ģimenes locekļu un citu labklājību.
d7 Interpersonāla mijiedarbība un attiecības		
Šis domēns ir par darbībām un uzdevumu veikšanu, kas nepieciešamas pamata un sarežģītās mijiedarbībās ar cilvēkiem (svešiniekiem, draugiem, radniekiem, ģimenes locekļiem un mīļākajiem) kontekstuāli un sociāli atbilstošā veidā.		
d710	Interpersonāla pamatmijiedarbība	Mijiedarbība ar cilvēkiem kontekstuāli un sociāli atbilstošā veidā, piemēram, kad nepieciešams izrādīt uzmanību un cieņu vai atbildēt uz citu jūtām.
d720	Sarežģīta interpersonāla mijiedarbība	Mijiedarbības uzturēšana un vadīšana ar citiem cilvēkiem kontekstuāli un sociāli atbilstošā veidā, piemēram, regulējot emocijas un dziņas, kontrolējot verbālo un fizisko agresiju, darbošanās neatkarība sociālajās mijiedarbībās, un darbošanās saskaņā ar sociālām normām un paražām.
d730	Attiecības ar nepazīstamiem cilvēkiem	Iesaistīšanās īslaicīgos kontaktos un sakaros ar svešiniekiem specifisku nolūku dēļ, piemēram, prasot ceļu vai veicot iepirkumus.
d740	Formālas attiecības	Specifisku attiecību izveidošana un uzturēšana oficiālos apstākļos, piemēram, ar darba devējiem, profesionāļiem vai pakalpojumu sniedzējiem.
d750	Neformālas sociālas attiecības	Stāšanās attiecībās ar citiem, piemēram, gadījuma attiecības ar tajā pašā kopienā vai dzīves vietā dzīvojošiem cilvēkiem, darba biedriem, studentiem, rotaļu biedriem vai cilvēkiem ar vienādu izcelsmi vai profesiju.
d760	Attiecības ģimenē	Radniecisku attiecību izveidošana un uzturēšana, piemēram, ar nukleārās ģimenes locekļiem, paplašinātas ģimenes locekļiem, audžu un adoptīvģimenes locekļiem un attiecības ar patēva vai pamātes ģimeni, attālākiem radniekiem, piemēram, otrās pakāpes radniekiem, vai aizbildņiem.

d770	Intīmās attiecības	Tuvu vai romantisku attiecību radīšana un uzturēšana starp indivīdiem, piemēram, vīru un sievu, mīļākajiem vai seksuālajiem partneriem.
d8 Galvenās dzīves jomas		
Šis domēns ir par uzdevumu un darbību veikšanu, kas nepieciešamas, lai iesaistītos izglītības iegūšanā, darbā un nodarbinātībā un lai vadītu ekonomiskās darbības.		
d810	Neformālā izglītība	Mācīšanās mājās vai kādā citā neinstitucionālā vidē, piemēram, aroda un citu iemaņu mācīšanās no vecākiem vai ģimenes locekļiem vai apmācība mājās.
d820	Skolas izglītība	Uzņemšana skolā, izglītošana un izglītība, iesaistīšanās visos ar skolu saistītos pienākumos un privilēģijās, kursa materiāla mācīšanās, mācību priekšmeti un citas mācību programmas prasības pamatizglītības un vidējās izglītības programmu ietvaros, iekļaujot regulāru skolas apmeklēšanu, strādāšanu kopā ar citiem audzēkņiem, norādījumu saņemšanu no skolotājiem, uzdoto uzdevumu un projektu organizēšana, studēšana un pabeigšana, un virzīšanās uz citiem izglītības līmeņiem.
d830	Augstākā izglītība	Iesaistīšanās augstāko izglītības programmu aktivitātēs universitātēs, koledžās un augstākajās arodskolās un visu mācību programmu aspektu apgūšana, kas vajadzīga grāda, diploma, sertifikāta un cita pilnvarojuma iegūšanai, piemēram, universitātes bakalaura vai maģistra studiju kursa pabeigšana, medicīnas fakultātes, citas augstākās arodskolas pabeigšana.
d840	Mācekļa gadi (gatavošanās darbam)	Iesaistīšanās programmās, kas saistītas ar sagatavošanos nodarbinātībai, piemēram, uzdevumu veikšana, kas tiek prasīti no mācekļa, stažiera, apmācāmā pēc kontrakta vai darba vietā.
d850	Apmaksāts darbs	Iesaistīšanās visos darba aspektos, (aroda, tirdzniecības, profesijas vai citas formas nodarbinātībā) par samaksu kā darba ņēmējam uz daļslodzi vai pilnu slodzi vai pašnodarbinātai personai, piemēram, nodarbinātības meklēšana un darba iegūšana, vajadzīgo darba uzdevumu veikšana, darba apmeklēšana vajadzīgajā laikā, citu strādnieku pārraudzība vai pakļaušanās pārraudzībai, un vajadzīgo uzdevumu veikšana vienatnē vai grupās.
d860	Ekonomiskās pamatdarbības	Iesaistīšanās jebkāda veida vienkāršās ekonomiskās darbībās, piemēram, naudas lietošana, lai nopirktu pārtiku, vai maiņas tirdzniecība, apmainot preces vai pakalpojumus; naudas krāšana.
d870	Ekonomiskā patstāvība	Privāto vai sabiedrisko ekonomisko līdzekļu pārvaldīšana, lai nodrošinātu tagadnes un nākotnes vajadzību ekonomisko drošību.
d9 Dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve		

Šis domēns ir par uzdevumu un darbību veikšanu, kas vajadzīgi, lai iesaistītos organizētā sabiedriskajā dzīvē ārpus ģimenes kopienā, sociālās un civilās dzīves jomās.		
d910	Dzīve kopienā	Iesaistīšanās visos kopienas sociālās dzīves aspektos, piemēram, iesaistīšanās labdarības organizācijās, pakalpojumu klubos vai profesionālās sabiedriskās organizācijās.
d920	Atpūta un brīvais laiks	Iesaistīšanās jebkura veida spēlēs, atpūtas vai brīvā laika darbībās, piemēram, neformāla vai organizēta spēle un sports, fiziskās sagatavotības programmas, relaksācija, izpriecās vai izklaide, iešana uz mākslas galerijām, muzejiem, kinoteātriem vai teātriem; nodarbošanās ar amatniecību vai vaļasprieku, lasīšana savam priekam, mūzikas instrumentu spēlēšana, ekskursijas, tūrisms un ceļošana savam priekam.
d930	Reliģija un garīgā dzīve	Iesaistīšanās reliģiskās vai garīgās aktivitātēs, organizācijās un darbībās sevis papildījumam, jēgas, reliģisko vai garīgo vērtību atrašanās, un tuvības iegūšana ar dievišķo spēku, piemēram, iesaistīties baznīcās, tempļā, mošejas vai sinagogas apmeklēšanā, skaitīt lūgšanas vai dziedāt psalmus reliģiskos nolūkos un nodoties garīgām pārdomām.
d940	Cilvēktiesības	Visu nacionālajā un starptautiskajā līmenī atzīto tiesību baudīšana saskaņā ar cilvēkiem vien piemītošo humānismu, piemēram, cilvēktiesības, ko paredz ANO Vispārējā Cilvēktiesību Deklarācija (1948.g.) un ANO Standartnoteikumi par iespēju izlīdzināšanu personām ar nespēju (1993. g.), tiesības uz pašnoteikšanos vai autonomiju, un tiesības kontrolēt savu likteni.
d950	Politiskā dzīve un pilsonība	Iesaistīšanās pilsoņa sociālajā, politiskajā un valdības dzīvē, kam atbilst likumīgs pilsoņa statuss, un ar šo lomu saistīto tiesību, aizsardzības, privilēģiju un pienākumu baudīšana, piemēram, tiesības balsot un tikt ievēlētam, veidot politisku apvienību; baudīt tiesības un brīvības, kas saistītas ar pilsonību (piemēram, tiesības uz runas brīvību, biedrošanos brīvību, reliģisko brīvību, aizsardzība pret nepamatotu kratīšanu un arestu, tiesības uz advokātu, tiesu un citām juridiskām tiesībām un aizsardzība pret diskrimināciju); pilsoņa juridiskā stāvokļa izmantošana.

* Novērtējot SFK aktivitātes un dalības domēnus, tos ieteikts izvērtēt izmantojot SFK pārbaudes protokola otrajā daļā: aktivitātes un dalības ierobežojumi ietvertās kategorijas¹⁸.

¹⁸ ICF CHECKLIST Version 2.1a, Clinician Form for International Classification of Functioning, Disability and Health [wieved 07.05..2019]. Available from: <https://www.who.int/classifications/icf/icfchecklist.pdf>.

SFK aktivitātes un dalības kategoriju pārbaudes protokola veidlapa

Tabula Nr.6

SFK aktivitātes un dalības kategorijas		Kategoriju vērtējums (0-4)	Domēna kopvērtējums* (0-4)
d 1 Mācīšanās un zināšanu lietojums			
d110	Skatīšanās		
d115	Klausīšanās		
d140	Mācīšanās lasīt		
d145	Mācīšanās rakstīt		
d150	Mācīšanās rēķināt		
d2 Vispārējie uzdevumi un vajadzības			
d210	Atsevišķa uzdevuma izpilde		
d220	Daudzējādu uzdevumu izpilde		
d3 Komunikācija			
d310	Mutisku ziņojumu uztvere komunikācijas laikā		
d315	Neverbālu ziņojumu uztvere komunikācijas laikā		
d330	Runāšana		
d335	Neverbāla ziņojuma veidošana		
d350	Saruna		
d4 Mobilitāte			
d430	Priekšmetu pacelšana un pārnešana		
d440	Precīzu plaukstas kustību izmantošana		
d450	Staiģāšana		
d465	Pārvietošanās, izmantojot aprīkojumu		
d470	Transportlīdzekļa izmantošana pasažiera lomā		
d475	Transportlīdzekļa vadīšana		
d5 Pašaprūpe			
d510	Mazgāšanās		
d520	Ķermeņa daļu aprūpe		
d530	Tualetes izmantošana		
d540	Ģērbšanās		
d550	Ēšana		
d560	Dzeršana		
d570	Rūpes par savu veselību		
d6 Mājas dzīve			
d620	Preču un pakalpojumu iegāde		

d630	Ēdiena gatavošana	
d640	Mājas soļa veikšana	
d660	Palīdzība citiem	
d7 Interpersonāla mijiedarbība un attiecības		
d710	Interpersonāla pamatmijiedarbība	
d720	Sarežģīta interpersonāla mijiedarbība	
d730	Attiecības ar nepazīstamiem cilvēkiem	
d740	Formālas attiecības	
d750	Neformālas sociālas attiecības	
d760	Attiecības ģimenē	
d770	Intīmās attiecības	
d8 Galvenās dzīves jomas		
d810	Neformālā izglītība	
d820	Skolas izglītība	
d830	Augstākā izglītība	
d840	Mācekļa gadi (gatavošanās darbam)	
d850	Apmaksāts darbs	
d860	Ekonomiskās pamatdarbības	
d870	Ekonomiskā patstāvība	
d9 Dzīve kopienā, sociālā un pilsoniskā dzīve		
d910	Dzīve kopienā	
d920	Atpūta un brīvais laiks	
d930	Reliģija un garīgā dzīve	
d940	Cilvēktiesības	
d950	Politiskā dzīve un pilsonība	

*Domēna kopvērtējums netiek aprēķināts aritmētiski, bet izriet no funkcionēšanas kategoriju smaguma pakāpes noteikšanas principiem.

29. Gadījumā, ja kategoriju sarakstā nav kādas kategorijas, kurai pēc ārsta eksperta ieskatiem ir būtiska nozīme, novērtējot bērna funkcionēšanu, ārsts eksperts atzīmē kategoriju ekspertīzes aktā, bet, novērtējot ierobežojuma pakāpi, vadās pēc funkcionēšanas kategoriju smaguma pakāpes noteikšanas principiem, kas aprakstīti 28. punktā.

LĒMUMS

30. Pamatojoties uz ārsta eksperta noformēto ekspertīzes aktu, komisijas amatpersona pieņem lēmumu un nosaka invaliditāti un invaliditātes termiņu.

31. Līdz 13 gadu vecumam (ieskaitot) tiek noteikts bērna invalīda statuss.

32. No 14 gadu vecuma tiek noteikts statuss:

32.1. bērns ar mēreniem funkcionēšanas ierobežojumiem;

32.2. bērns ar smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem;

32.3. bērns ar ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem.

33. Invaliditāti nosaka uz šādu termiņu:

33.1. uz sešiem mēnešiem, vienu gadu, diviem vai pieciem gadiem;

33.2. uz periodu līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai vai līdz 14 gadu vecuma sasniegšanai vai līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai, ja:

33.2.1. konstatēti šīs metodikas 8.pielikumā minētie anatomiskie defekti vai veselības traucējumi;

33.2.2. līdz bērna atbilstošā vecuma (līdz 7 gadu vecuma vai līdz 14 gadu vecuma vai līdz 18 gadu vecuma) sasniegšanai atliktu mazāk nekā 12 mēneši;

33.2.3. ir stabili un neatgriezeniski funkcionēšanas ierobežojumi, kuru dēļ invaliditāte ir bijusi nepārtraukti noteikta ne mazāk kā vienu gadu.

34. Ja bērna līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai invaliditātes ekspertīzes procesā jau iespējams izvērtēt arī funkcionēšanas ierobežojumus (kā arī radušies funkcionēšanas ierobežojumi ir ilgstoši un stabili) un tie ir vismaz mēreni invaliditātes termiņu var noteikt uz laiku, kas pārsniedz 7 gadu vecumu.

35. Ja bērna līdz 14 gadu vecuma sasniegšanai invaliditātes ekspertīzes procesā jau iespējams izvērtēt arī funkcionēšanas ierobežojumu smaguma pakāpi (kā arī radušies funkcionēšanas ierobežojumi ir ilgstoši un stabili) invaliditātes termiņu var noteikt uz laiku, kas pārsniedz 14 gadu vecumu.

36. Vienlaikus ar lēmuma pieņemšanu par invaliditātes noteikšanu vai pēc tā pieņemšanas, uz laiku ne ilgāku kā noteikta invaliditāte, komisijas amatpersona sniedz atzinumus:

36.1. par medicīniskajām indikācijām vieglā automobiļa speciālai pielāgošanai un pabalsta saņemšanai transporta izdevumu kompensēšanai personai no viena gada un sešu mēnešu vecuma atbilstoši metodikas *9. pielikumā* (Kritēriji atzinuma sniegšanai par asistenta pakalpojumu nepieciešamības noteikšanu un par medicīnisko indikāciju noteikšanu vieglā automobiļa speciālai pielāgošanai un pabalsta saņemšanai transporta izdevumu kompensēšanai bērniem ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)) minētajiem kritērijiem;

36.2. par īpašas kopšanas nepieciešamību atbilstoši metodikas *10.pielikumā* (Kritēriji atzinuma sniegšanai par īpašas kopšanas nepieciešamību bērniem ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)) minētajiem kritērijiem;

36.3. par asistenta pakalpojumu nepieciešamību atbilstoši metodikas *9.pielikumā* (Kritēriji atzinuma sniegšanai par asistenta pakalpojumu nepieciešamības noteikšanu un par medicīnisko indikāciju noteikšanu vieglā automobiļa speciālai pielāgošanai un pabalsta saņemšanai transporta izdevumu kompensēšanai bērniem ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam (neieskaitot)) minētajiem kritērijiem.